

Доброва Т.Г.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри політичних наук і права

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЗВІТНОСТІ В МАЛОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Нині діюча в Україні система оподаткування дозволяє господарюючим суб'єктам, які належать до категорії малих підприємств, використовувати *спрощену систему оподаткування*.

Ознайомлення з цим навчальним посібником, сформує більш чітке уявлення про те, що розуміється під спрощеною системою оподаткування та єдиним податком; за яких умов підприємець може використовувати цю систему; як визначається та за якими ставками оподатковується дохід; як спрощується облік та звітність для підприємців – платників єдиного податку. Також розкритий зміст та порядок нарахування єдиного соціального внеску.

1. Суб'єкти господарювання, які можуть використовувати спрощену систему оподаткування.

Головним документом, який визначає правові засади діючої в Україні податкової системи є Податковий Кодекс України, остання редакція якого затверджена 01.08.2016 року¹. Спрощеній системі оподаткування та обліку присвячена 1 глава XIV розділу Податкового Кодексу (ПКУ).

Спрощена система оподаткування передбачає справлення *єдиного податку*, замість нарахування і сплати окремих податків і зборів (податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб – підприємців, податку на додану вартість для певних господарчих груп, рентних платежів, податків на майно та інших), що визначено статтею 297 ПКУ.

Підприємці – юридичні та фізичні особи мають право *самостійно обрати* спрощену систему оподаткування, якщо параметри їх діяльності відповідають вимогам, визначеним статтею 291 ПКУ, п. 291.4. У відповідності до цих вимог всі платники єдиного податку поділені на 4 групи, представлені в таблиці 1.

Головні критерії, за якими здійснюється групування є:

- організаційно-правова форма господарювання;
- вид економічної діяльності;
- наявність та чисельність найманих працівників;
- граничний обсяг валового доходу на рік.

Зверніть увагу, що до *першої і другої групи* платників єдиного податку належать *лише фізичні особи-підприємці* (ФОП). Перша група не передбачає використання найманої праці. В другій групі допускається залучення найманих працівників, але не більше 10 осіб в середньому на рік. Граничний обсяг валового доходу на рік для першої групи – 300000 гривень, для другої групи – 1500000 грн.

¹ Податковий Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>

Зауважте також, що для **ФОП першої групи** передбачені **виключно** такі види діяльності як роздрібна торгівля товарами на місцях на ринку та побутові послуги населенню. Для **ФОП другої групи** перелік видів економічної діяльності розширюється: передбачено виробництво товарів, їх продаж не обмежується лише місцем на ринку, також послуги можуть надаватися не тільки населенню, але і підприємцям – платникам єдиного податку.

Розгорнутий перелік побутових послуг, які можуть надавати підприємці першої та другої групи представлений в п. 291.7 статті 291 КПУ. До нього включені: виготовлення взуття, швейних виробів, виробів із шкіри та хутра, текстильних та трикотажних виробів, килимів та інших споживчих товарів **за індивідуальним замовленням**; послуги з ремонту споживчих благ – меблів, побутової техніки, телевізійної та іншої аудіо- і відеоапаратури, автомобілів та мотоциклів та інших предметів особистого користування; побутові послуги (прання, хімчистка, прибирання приміщень, послуги перукарень, фотороботи, послуги домашньої прислуги) тощо (всього 40 видів робіт та послуг).

Третя група підприємців – платників єдиного податку включає фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб будь якої організаційно-правової форми. Кількість найманих працівників не обмежується. **Обсяг річного валового доходу не повинен перевищувати 5 млн. гривень.**

Існують певні **обмеження щодо видів економічної діяльності**, які можуть здійснювати платники єдиного податку.

Так посередницькі послуги з купівлі та продажу нерухомого майна, виробництво та реалізація ювелірних та побутових виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння дозволяються лише підприємцям третьої групи (ст. 291, п. 291.4, пп. 2).

В пункті 291.5 статті 291 ПКУ перелічені 10 видів економічної діяльності, для яких не передбачено використання спрощеної системи оподаткування. Серед них: ігровий бізнес; обмін іноземної валюти; виробництво і продаж підакцизних товарів (крім роздрібного продажу пива та столових вин); виробництво та реалізація дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння; фінансове посередництво; послуги пошти та зв'язку; продаж антикваріату, тощо.

Особливою категорією платників єдиного податку є **суб'єкти четвертої групи**. До них належать лише виробники сільськогосподарської продукції. При цьому частка сільськогосподарського виробництва має дорівнювати, або перевищувати 75% загального обсягу виробництва.

Четверта група платників єдиного податку має **особливий об'єкт та базу оподаткування** (стаття 292¹ ПКУ). **Об'єктом** оподаткування є площа сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та земель водного фонду (внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ), що перебувають у власності сільгоспвиробника, або у використанні на умовах оренди. Базою оподаткування є нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь за даними державного земельного кадастру.

2. Порядок визначення доходів платників єдиного податку

Визначення обсягу доходу суб'єктів господарювання необхідне, *по-перше*, для цілей оподаткування єдиним податком, *по-друге*, для надання права зареєструватися платником єдиного податку та перебувати на спрощеній системі оподаткування та звітності.

Порядок визначення величини та складу доходів для платників єдиного податку першої – третьої груп регулює стаття 292 ПКУ.

Доходом фізичної особи-підприємця вважається дохід від його господарчої діяльності протягом податкового (звітного) періоду, отриманий як в грошовій формі (готівковій і безготівковій), так і в матеріальній або нематеріальній формі (безоплатно отримані товари та

Таблиця 1

Класифікація платників єдиного податку (ст. 291, п. 2-4, 9 ПКУ)

Класифікація платників єдиного податку	Правовий статус	Вид економічної діяльності	Кількість найманих працівників	Граничний обсяг доходу на рік, грн.	Ставка єдиного податку ¹
1 група	Фізична особа-підприємець	✓ Виключно: роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринку; надання побутових послуг населенню	без найманих осіб	300000	Від 1% до 10% розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб
2 група	Фізична особа-підприємець	✓ Надання послуг (у т.ч. побутових) платникам єдиного податку та/або населенню Виробництво та/або продаж товарів ² Діяльність у сфері ресторанного господарства.	Без найманих осіб, або не більше 10 осіб	1500000	Від 2% до 20% розміру мінімальної зарплати
3 група	Фізична особа-підприємець, юридична особа	Будь які види діяльності, крім тих, що заборонені платникам єдиного податку ³	Не обмежена	5000000	- 3% від доходу для платників ПДВ; - 5% від доходу для неплатників ПДВ
4 група	Фізична особа-підприємець, юридична особа	Виробництво сільськогосподарської продукції	Не обмежена	Не обмежується, але частка сільськогосподарського виробництва дорівнює, або перевищує 75%	Від 0,16% до 0,81% нормативної грошової оцінки 1 га, в залежності від категорії земель, їх розташування

¹ Ті фізичні особи-підприємці, діяльність яких не відповідає вказаним вимогам сплачують податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) в загальному порядку – 18% від суми чистого доходу.

² Фізичні особи, які надають посередницькі послуги з продажу, купівлі, оренди нерухомого майна, виробляють та продають ювелірні та побутові вироби з дорогоцінного та напівдорогоцінного каміння належать виключно до третьої групи платників єдиного податку.

³ Відповідно до ст. 291 п.291.5 ПКУ до видів діяльності, які не дозволяють застосовувати спрощену систему оподаткування належать: ігорний бізнес; виробництво підкацих товарів та торгівля ними; торгівля горілками та тютюновими виробами, паливно-мастильними матеріалами; фінансові послуги та інші.

послуги на підставі договору дарування або інших договорів – п. 292.3 ст. 292). В склад доходу ФОП не включаються пасивні доходи фізичної особи у вигляді процентів, дивідендів, страхові виплати, дохід від продажу рухомого і нерухомого майна, що належить їй на праві власності (ст. 292, п.292.2, пп. 1).

Дохід юридичної особи – дохід від господарчої діяльності протягом податкового (звітнього) періоду, отриманий як в грошовій формі (готівковій і безготівковій), так і в матеріальній або нематеріальній формі (безоплатно отримані товари та послуги на підставі договору дарування або інших договорів – п. 292.3 ст. 292). В загальну суму доходу включаються доходи представництв, філій та відділень цієї юридичної особи.

До загальної суми річного доходу юридичної особи включається також сума коштів, отриманих від продажу основних засобів (п. 292.2 ст. 292). Якщо ці основні засоби були в експлуатації понад 12 місяців, дохід від продажу визначається як різниця між сумою, отриманою від покупця та їх залишковою балансовою вартістю на момент продажу².

Якщо господарчий суб'єкт, віднесений до третьої групи, є платником податку на додану вартість, до доходу за звітний період включається також сума кредиторської заборгованості, за якою минув строк позовної давності (п. 292.3 ст. 292).

До суми доходу платника єдиного податку третьої групи (юридичні особи) за звітний період включається вартість реалізованих протягом звітнього періоду товарів (робіт, послуг), за які отримана попередня оплата (аванс) у період сплати інших податків і зборів, визначених ПКУ (п. 292.3 ст. 292), тобто у попередній період, коли ця юридична особа перебувала на загальній системі оподаткування.

Дохід, отриманий в іноземній валюті перераховується в гривні за офіційним курсом Національного банку на дату отримання такого доходу.

Датою отримання доходу є дата надходження коштів платнику єдиного податку у грошовій (готівковій або безготівковій) формі, дата підписання платником єдиного податку акта приймання-передачі безоплатно отриманих товарів (робіт, послуг). Для платника єдиного податку третьої групи, який є платником податку на додану вартість, датою отримання доходу є дата списання кредиторської заборгованості, за якою минув строк позовної давності (п. 292.6 ст. 292).

Для платника єдиного податку третьої групи (юридичні особи) датою отримання доходу також є дата відвантаження товарів (виконання робіт, надання послуг), за які отримана попередня оплата (аванс) у період сплати інших податків і зборів.

Слід зауважити, що Податковим Кодексом передбачено усунення подвійного оподаткування фізичних осіб. А саме доходи ФОП від господарської діяльності, з яких сплачений єдиний податок, не включаються до складу загального річного оподаткованого доходу фізичної особи (п. 292.9).

3. Ставки єдиного податку.

Розміри ставок єдиного податку та державні інституції, що їх встановлюють, визначені у статті 293 Податкового кодексу України.

Ставка єдиного податку **для платників першої групи** визначається у відсотках до розміру **прожиткового мінімуму для працездатних осіб** (ПМПО). Для платників **другої групи** ставка єдиного податку визначається у відсотках до **розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня** податкового (звітнього) року. Тобто сума єдиного податку для платників 1-2 груп є фіксованою. Ставка єдиного податку для платників **третьої групи** визначається у **відсотках до доходу** (відсоткові ставки).

² *Залишкова вартість основних засобів* визначається як різниця між їх первісною вартістю та сумою нарахованої амортизації.

Фіксовані ставки для ФОП встановлюються місцевими радами (міськими, селищними), на території яких діє ФОП, залежно від виду господарської діяльності, в розрахунку на календарний місяць.

Ставка єдиного податку для першої групи – від 1 до 10 відсотків розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб; для другої групи – від 2 до 20 відсотків розміру мінімальної заробітної плати.

Відсоткова ставка єдиного податку для **платників третьої групи** встановлюється в розмірі:

- 3% доходу, якщо господарчий суб'єкт зареєстрований як платник податку на додану вартість;
- 5% доходу, у разі включення податку на додану вартість до складу єдиного податку (тобто якщо підприємець не є платником податку на додану вартість).

При певних умовах для ФОП платників єдиного податку першої – третьої груп використовується **підвищена ставка податку** – 15% (п. 293.4):

- **до суми перевищення граничного рівня річного доходу**, визначеного для даної групи платників у пп.1, 2 і 3 п.291.4 статті 291 ПКУ (300000 грн. для 1 групи, 1500000 грн. – для 2 групи, 5000000 грн. для 3 групи);
- до доходу, отриманого від провадження **діяльності, не зазначеної у реєстрі платників єдиного податку, віднесеного до першої або другої групи**;
- до доходу, отриманого при застосуванні іншого способу розрахунків, ніж передбачено для платників єдиного податку (**такі суб'єкти мають розраховуватися лише в грошовій формі – готівковій або безготівковій**);
- до доходу, отриманого від здійснення видів **діяльності, які не дають права застосувати спрощену систему оподаткування**;
- до доходу, отриманого платниками першої або другої групи від провадження діяльності, яка не передбачена у пп. 1 або 2 пункту 291.4 статті 291 ПКУ.

Для юридичних осіб – платників єдиного податку **третьої групи** застосовується **подвійний розмір ставки**, визначеної пунктом 293.3 статті 293 (тобто 6% з доходу платників ПДВ, та 10% з доходу тих, хто не є платником ПДВ):

- **до суми перевищення граничного рівня річного доходу**, визначеного для даної групи платників у пп. 3 п. 291.4 статті 291 ПКУ (5000000 грн.);
- до доходу, отриманого при застосуванні іншого способу розрахунків, ніж передбачено для платників єдиного податку;
- до доходу, отриманого від здійснення видів **діяльності, які не дають права застосувати спрощену систему оподаткування**.

Фізичні особи-підприємці першої – третьої груп, які перевищили у звітному кварталі встановлені для них граничні обсяги доходу, та сплатили з цього перевищення єдиний податок у розмірі 15%, **мають право у наступному кварталі перейти до більш високої групи платників, або відмовитися від спрощеної системи оподаткування**. Заява про перехід подається не пізніше 20 числа місяця, наступного за календарним кварталом, у якому допущено перевищення обсягу доходу (пункт 293.8 ст. 293 ПКУ). Таке саме право надано і юридичним особам – платникам єдиного податку третьої групи, які з перевищення нормативного доходу сплатили подвійну ставку податку. За заявою, поданою не пізніше 20 числа місяця, наступного за календарним кварталом, у якому допущено перевищення обсягу доходу, такий суб'єкт зобов'язаний перейти на загальну систему оподаткування. Перехід із одної групи платників податку в іншу можна здійснити лише один раз на рік.

4. Податковий період. Порядок нарахування та сплати єдиного податку

Тривалість податкового (звітного) періоду визначена статтею 294 ПКУ. Для платників єдиного податку *першої, другої та четвертої групи* – це *календарний рік*. Для господарчих суб'єктів *третьої групи* податковим (звітним) періодом є *календарний квартал*.

Податковий (звітний) період починається з першого числа першого місяця податкового періоду і закінчується останнім календарним днем останнього місяця податкового періоду. Наприклад, для першої, або другої групи – з 1 січня до 31 грудня звітного року. Для третьої групи – з 1 січня по 31 березня звітного кварталу.

Для новостворених ФОП, які до закінчення місяця, в якому відбулася державна реєстрація, подали заяву щодо обрання спрощеної системи оподаткування, і віднесені до першої і другої групи, *перший податковий (звітний) період починається з першого числа місяця, наступного за місяцем реєстрації*.

Для тих новостворених суб'єктів, які протягом 10 днів з моменту державної реєстрації подали заяву щодо використання спрощеної системи оподаткування, встановленої для *третьої групи, перший податковий (звітний) період починається з першого числа місяця, в якому відбулася державна реєстрація*.

Порядок нарахування та строки сплати єдиного податку визначені статтею 295 ПКУ.

Платники єдиного податку першої і другої груп сплачують єдиний податок шляхом здійснення **авансового внеску не пізніше 20 числа (включно) поточного місяця**. Такі платники можуть здійснити сплату єдиного податку авансовим внеском за весь податковий (звітний) період (квартал, рік), але не більш як до кінця поточного звітного року (п. 295.1).

Платники єдиного податку третьої групи сплачують єдиний податок **протягом 10 календарних днів після граничного строку подання податкової декларації** за податковий (звітний) квартал (п. 295.3).

Платники єдиного податку першої і другої груп, які не використовують працю найманих осіб, звільняються від сплати єдиного податку протягом одного календарного місяця на рік на час відпустки, а також за період хвороби, підтвердженої копією листка (листоків) непрацездатності, якщо вона триває 30 і більше календарних днів (п. 295.5).

Єдиний податок, нарахований за перевищення обсягу доходу, сплачується протягом 10 календарних днів після граничного строку подання податкової декларації за податковий (звітний) квартал (п. 295.7).

5. Вимоги щодо реєстрації платників податку на додану вартість

Оскільки розмір ставки єдиного податку, порядок обліку і звітності суб'єктів підприємницької діяльності залежить від того чи є вони платниками податку на додану вартість (ПДВ) чи ні, слід розглянути за яких умов підприємець зобов'язаний, або має право бути зареєстрований платником ПДВ. Реєстрація господарюючої особи як платника ПДВ регламентується статтями 180–184 Розділу V ПКУ.

Обов'язковій реєстрації в якості платника ПДВ підлягають ті особи, у яких **загальна сума доходу від реалізації товарів (послуг) протягом останніх 12 місяців сукупно перевищує 1 млн. гривень** (без урахування ПДВ). Ця норма не стосується **фізичних осіб – платників єдиного податку першої - третьої групи**.

Тобто, фізичні особи-підприємці, які обрали спрощену систему оподаткування, та віднесені до першої – третьої групи платників єдиного податку, не реєструються як платники податку на додану вартість.

Фізичні особи – підприємці третьої групи **мають право добровільно** зареєструватися як платники ПДВ, за умови сплати єдиного податку за ставкою 3% (навіть у тих випадках, коли загальний обсяг оподаткованих операцій є меншим за 1 млн. грн.).

У разі обов'язкової реєстрації платника ПДВ до контролюючого органу подається відповідна заява не пізніше 10 числа календарного місяця, що настає за місяцем, в якому вперше досягнуто обсягу оподаткованих операцій в 1 млн. грн. Обов'язки щодо нарахування та сплати податкових зобов'язань з ПДВ виникають починаючи з дати реєстрації.

У разі добровільної реєстрації платника ПДВ реєстраційна заява подається не пізніше ніж за 20 календарних днів до початку податкового періоду, з якого такі особи вважатимуться платниками податку та матимуть право на податковий кредит і виписку податкових накладних.

6. Ведення обліку і складання звітності платниками єдиного податку

Порядок обліку доходів та витрат і звітності за результатами господарчої діяльності підприємців – платників єдиного податку регулюється ст. 296 ПКУ.

Платники єдиного податку **першої і другої груп** та платники єдиного податку **третьої групи (фізичні особи - підприємці)**, які не є платниками податку на додану вартість, ведуть «Книгу обліку доходів» шляхом щоденного, за підсумками робочого дня, відображення отриманих доходів (*форму та порядок заповнення Книги обліку доходів розглянемо в абзаці 6.1*).

Платники єдиного податку третьої групи (**фізичні особи - підприємці**), які є платниками податку на додану вартість, ведуть облік доходів та витрат за формою та в порядку, що встановлені центральним органом виконавчої влади (*дивіться абзац 6.2*).

Платники єдиного податку **третьої групи (юридичні особи)** використовують дані **спрощеного бухгалтерського обліку щодо доходів та витрат** з урахуванням положень пунктів 44.2, 44.3 статті 44 ПКУ.

Платники єдиного податку першої та другої груп подають до контролюючого органу податкову декларацію платника єдиного податку у строк, встановлений для річного податкового (звітного) періоду, в якій відображаються обсяг отриманого доходу і щомісячні авансові внески (*порядок заповнення декларації розглянемо в абзаці 6.3*). Така податкова декларація подається, якщо платник єдиного податку не допустив перевищення протягом року граничного обсягу доходу, та/або самостійно не перейшов на сплату єдиного податку за ставками, встановленими для платників єдиного податку другої, третьої групи, чи на загальну систему оподаткування.

Платники єдиного податку **третьої групи** подають до контролюючого органу податкову декларацію платника єдиного податку у строки, встановлені **для квартального податкового (звітного) періоду** (*дивіться абзац 6.3*).

Якщо в звітному періоді відбулося перевищення граничного рівня доходу, у податковій декларації окремо відображаються обсяг доходу, оподаткований за ставкою передбаченою для даної групи платників, та обсяг доходу, оподаткований за підвищеною ставкою (15% або за подвійною ставкою єдиного податку).

6.1. Порядок ведення книги обліку доходів фізичними особами підприємцями першої – третьої групи (які не є платниками ПДВ)

Форма та порядок ведення «Книги обліку доходів» для платників єдиного податку першої, другої та третьої групи (які не є платниками ПДВ) затверджені Наказом Міністерства України від 19.06.2015 р. № 579 «Про затвердження форм книги обліку доходів і книги

обліку доходів і витрат та порядків їх ведення» (далі – наказ № 579), який набрав чинності з 28.07.2015 р.³

Форма Книги обліку доходів представлена в таблиці 2. За вибором платника податку Книгу можна вести в паперовому, або електронному вигляді. Від цього вибору залежить порядок реєстрації Книги у відповідному контролюючому органі. Ця процедура визначена у Порядку ведення Книги обліку – пункти 3-4.

Записи у Книзі виконуються *за підсумками робочого дня*, протягом якого отримано дохід, зокрема про кошти, які надійшли на поточний рахунок платника податку та/або які отримано готівкою, вартість безоплатно отриманих товарів (робіт, послуг).

Таблиця 2

КНИГА
обліку доходів (для платників єдиного податку першої, другої та третьої груп,
які не є платниками податку на додану вартість)

Дата запису	Дохід від провадження діяльності*					Дохід, що оподатковується за ставкою 15 %	
	вартість проданих товарів, виконаних робіт, наданих послуг			вартість безоплатно отриманих товарів (робіт, послуг), грн., коп.	всього, грн., коп. (гр. 4 + гр. 5)	вид доходу**	сума, грн., коп.
	сума, грн., коп.	сума повернутих коштів за товар (роботи, послуги) та/або передплати, грн., коп.	скоригована сума доходу, грн., коп. (гр. 2 – гр. 3)				
1	2	3	4	5	6	7	8

* Відповідно до пункту 293.2, підпункту 2 пункту 293.3 статті 293 глави 1 розділу XIV Податкового кодексу України (крім доходу, що оподатковується за ставкою 15 %).

** Відповідно до підпунктів 1-5 пункту 293.4 статті 293 глави 1 розділу XIV Податкового кодексу України зазначається цифра від 1 до 5, яка відповідає виду доходу, визначеного в цьому пункті.

У відповідності до Порядку ведення Книги, затвердженого Наказом №579, платник податку заносить до Книги відомості в такому порядку:

- 1) у графі 1 зазначається дата запису;
- 2) у графах 2- 6 щоденно відображається дохід від провадження господарської діяльності, що оподатковується за ставками, встановленими відповідно до п. 293.2 та пп. 2 п. 293.3 статті 293 глави 1 розділу XIV Кодексу, із сумарним підсумком за місяць, квартал, рік, зокрема отримана сума коштів за продані товари, виконані роботи, надані послуги протягом податкового (звітного) періоду в грошовій формі (окремо в готівковій та безготівковій), матеріальній або нематеріальній формі;
- 3) у графі 2 зазначається отримана сума коштів за продані товари, виконані роботи, надані послуги;
- 4) у графі 3 вказується сума повернутих коштів за продані товари, виконані роботи, надані послуги та/або передплати;

³ Наказ Міністерства фінансів України від 19.06.2015 р. № 579 «Про затвердження форм книги обліку доходів і книги обліку доходів і витрат та порядків їх ведення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

- 5) у графі 4 зазначається скоригована сума доходу за продані товари, виконані роботи, надані послуги на суму повернутих коштів за продані товари, виконані роботи, надані послуги та/або передплати та розраховується як різниця граф 2 і 3;
- 6) у графі 5 вказується вартість безоплатно отриманих товарів (робіт, послуг);
- 7) у графі 6 відображається загальна сума доходу як сума граф 4 і 5;
- 8) у графах 7 і 8 відображаються відповідно вид та сума доходу, що оподатковується за ставкою 15 % відповідно до пп. 1 – 5 пункту 293.4 статті 293 глави 1 розділу XIV Кодексу.

Книга зберігається у платника податку протягом 3 років після закінчення звітного періоду, в якому здійснено останній запис.

Дані Книги заповнюються у гривнях з копійками та використовуються платником податку для заповнення податкової декларації платника єдиного податку.

6.2. Порядок ведення «Книги обліку доходів і витрат» фізичними особами підприємцями третьої групи які є платниками ПДВ

У відповідності до Закону № 579, фізичні особи – підприємці третьої групи, які є платниками ПДВ, мають надавати звітність не тільки про доходи, а і про витрати. Тому Книга обліку містить два розділи: I. Доходи і II Витрати⁴.

Форма Книги обліку доходів і витрат представлена в таблиці 3.

Як і для інших груп платників єдиного податку, підприємцям даної групи дозволяється вести Книгу як в паперовому, так і в електронному вигляді, з відповідним порядком реєстрації цих документів.

Платник податку заносить до Книги відомості в такому порядку:

у розділі I «Доходи»:

- 1) у графі 1 зазначається дата запису;
- 2) у графах 2–7 відображається дохід від провадження господарської діяльності, що оподатковується за ставкою, визначеною пп. 1 п. 293.3 ст. 293 глави 1 розділу XIV ПКУ, **без податку на додану вартість**;
- 3) у графі 2 зазначається отримана сума коштів за продані товари, виконані роботи, надані послуги протягом податкового (звітного) періоду в грошовій формі (окремо в готівковій та безготівковій), матеріальній або нематеріальній формі;
- 4) у графі 3 вказується сума повернутих коштів за продані товари, виконані роботи, надані послуги та/або передплати;
- 5) у графі 4 зазначається скоригована сума доходу за продані товари, виконані роботи, надані послуги на суму повернутих коштів за продані товари, виконані роботи, надані послуги та розраховується як різниця граф 2 і 3;
- 6) у графі 6 у графі 5 вказується вартість безоплатно отриманих товарів (робіт, послуг), наданих платнику податку згідно з договорами дарування та іншими договорами, укладеними згідно із законодавством, за якими не передбачено грошової або іншої компенсації вартості таких товарів (робіт, послуг) чи їх повернення, а також товари, передані платнику податку на відповідальне зберігання і використання таким платником;
- 7) відображається сума кредиторської заборгованості, за якою минув строк позовної давності;
- 8) у графі 7 відображається загальна сума доходу як сума граф 4, 5 і 6;
- 9) у графах 8 і 9 відображаються вид та сума доходу, що оподатковується за ставкою 15% відповідно до пп. 1, 3, 4 п. 293.4 ст. 293 гл. 1 р. XIV ПКУ;

⁴ Наказ Міністерства фінансів України від 19.06.2015 р. № 579 «Про затвердження форм книги обліку доходів і книги обліку доходів і витрат та порядків їх ведення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

КНИГА
обліку доходів і витрат (для платників єдиного податку третьої групи, які є платниками ПДВ)

I. ДОХОДИ

Дата запису	Дохід від провадження діяльності *					Дохід, що оподатковується за ставкою 15%		
	вартість проданих товарів, виконаних робіт, наданих послуг		вартість безоплатно отриманих товарів (робіт, послуг) без податку на додану вартість, грн., коп.	сума кредиторської заборгованості, якою минув строк позовної давності, без податку на додану вартість, грн., коп.	всього, грн., коп. (гр. 4 + гр. 5 + гр. 6)			
	вартість без податку на додану вартість, грн., коп.	Сума повернутих коштів за товар (роботи, послуги) та/або передоплати без податку на додану вартість, грн., коп.						
1	2	3	4	5	6	7	8	9

* Відповідно до пп. 1 п. 293.3 ст. 293 глави 1 розділу XIV Податкового кодексу України (крім доходу, що оподатковується за ставкою 15%).

** Відповідно до пп. 1, 3, 4 п. 293.4 ст. 293 глави 1 розділу XIV Податкового кодексу України.

II. ВИТРАТИ

Дата запису	Витрати, пов'язані з придбанням товарів (робіт, послуг)		Витрати на оплату праці найманих працівників, грн., коп.		Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, грн., коп.	Інші витрати, грн., коп.	Всього, грн., коп. (гр.3 + гр.4 + гр.5 + гр.6)
	вид витрат	сума без податку на додану вартість, грн., коп.	г	к			
1	2	3	4	5	6	7	8

у розділі II «Витрати»:

- 1) у графі 1 зазначається дата запису;
- 2) у графах 2 і 3 відображаються витрати, пов'язані з придбанням товарів (робіт, послуг) **без податку на додану вартість**, у тому числі суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю), за вирахуванням непрямих податків; суми ввізного мита; суми непрямих податків у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг), які не відшкодовуються платникам податку; транспортно-заготівельні витрати; інші витрати, які безпосередньо пов'язані з придбанням товарів (робіт, послуг) і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях;
- 3) у графі 4 відображається сума витрат на оплату праці у разі використання праці найманих осіб;
- 4) у графі 5 відображається сума сплаченого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- 5) у графі 6 зазначається сума інших витрат, які понесені у зв'язку з провадженням господарської діяльності платника податку, зокрема витрат на зв'язок, сплату орендних та комунальних платежів тощо;
- 6) у графі 7 відображається загальна сума витрат на провадження господарської діяльності як сума граф 3, 4, 5 і 6.

Книга зберігається у платника податку протягом 3 років після закінчення звітного періоду, в якому здійснено останній запис.

Дані Книги заповнюються у гривнях з копійками та використовуються платником податку для заповнення податкової декларації платника єдиного податку.

6.3. Податкова декларація платників єдиного податку

Загальний порядок представлення податкової звітності суб'єктами підприємницької діяльності регламентується статтею 46 Податкового кодексу. Порядок звітності для суб'єктів – платників єдиного податку визначений статтею 296 Податкового кодексу.

У відповідності до п.296.2 статті 296 ПКУ, платники єдиного податку **першої та другої груп** подають до контролюючого органу податкову декларацію платника єдиного податку у строк, встановлений **для річного податкового (звітного) періоду**, в якій відображаються обсяг отриманого доходу, щомісячні авансові внески (квартальною сумою).

Така податкова декларація подається, якщо платник єдиного податку не допустив перевищення протягом року обсягу доходу, визначеного у п.291.4 статті 291 ПКУ, та/або самостійно не перейшов на сплату єдиного податку за ставками, встановленими для платників єдиного податку другої чи третьої групи, або перейшов на загальну систему оподаткування.

Платники єдиного податку **третьої групи** подають до контролюючого органу податкову декларацію платника єдиного податку у строки, встановлені для **квартального податкового (звітного) періоду** (п. 296.3 ст.296 ПКУ).

Отримані протягом звітного періоду доходи, що перевищують граничні обсяги доходів, відображаються у податковій декларації з урахуванням вимог підпунктів 296.5.1 – 296.5.5 статті 296.

Так платники єдиного податку **першої та другої груп** подають до контролюючого органу податкову декларацію у строки, встановлені для **квартального податкового (звітного) періоду**, у разі перевищення протягом року обсягу доходу, визначеного у пункті 291.4 статті 291 цього Кодексу, або самостійного прийняття рішення про перехід на сплату податку за ставками, встановленими для платників єдиного податку другої або третьої (фізичні особи – підприємці) груп (пп. 296.5.1).

При цьому у податковій декларації окремо відображаються обсяг доходу, оподаткований за ставками, визначеними для платників єдиного податку першої та другої груп, обсяг

доходу, оподаткований за ставкою 15 відсотків, обсяг доходу, оподаткований за новою ставкою єдиного податку, обраною згідно з умовами, визначеними цієї главою, авансові внески, встановлені пунктом 295.1 статті 295 ПКУ.

Подання податкової декларації у строки, встановлені для квартального податкового (звітнього) періоду, звільняє таких платників від обов'язку подання податкової декларації у строк, встановлений для річного податкового (звітнього) періоду.

Платники єдиного податку *другої групи* у податковій декларації окремо відображають (пп. 296.5.2):

- 1) щомісячні авансові внески, визначені п. 295.1 ст. 295 ПКУ;
- 2) обсяг доходу, оподаткований за кожною з обраних ними ставок єдиного податку;
- 3) обсяг доходу, оподаткований за ставкою 15 відсотків (у разі перевищення обсягу доходу).

Платники єдиного податку *третьої групи (фізичні особи – підприємці)* у податковій декларації окремо відображають (пп. 296.5.3):

- 1) обсяг доходу, оподаткований за кожною з обраних ними ставок єдиного податку;
- 2) обсяг доходу, оподаткований за ставкою 15 відсотків (у разі перевищення обсягу доходу).

Платники єдиного податку *третьої групи (юридичні особи)* у податковій декларації окремо відображають (пп. 296.5.4):

- 1) обсяг доходу, що оподаткований за відповідною ставкою єдиного податку, встановленою для таких платників п. 293.3 ст. 293 ПКУ;
- 2) обсяг доходу, що оподаткований за подвійною ставкою єдиного податку, встановленою для таких платників п. 293.3 ст. 293 ПКУ (у разі перевищення обсягу доходу).

У разі застосування іншого способу розрахунків, ніж передбачено для платників єдиного податку, здійснення видів діяльності, які не дають права застосовувати спрощену систему оподаткування, провадження діяльності, не зазначеної у реєстрі платників єдиного податку першої і другої груп, платники єдиного податку в податковій декларації додатково відображають окремо доходи, отримані від здійснення таких операцій (пп. 296.5.5).

Сума перевищення обсягу доходу відображається у податковій декларації за податковий (звітний) період, у якому відбулося таке перевищення (п. 296.6).

При цьому отримана сума перевищення доходу, встановленого для платників єдиного податку першої і другої груп, не включається до обсягу доходу, з якого сплачується наступна обрана ставка такими платниками єдиного податку.

Форми податкової декларації затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 19.06.2015 р. №578 «Про затвердження податкових декларацій платника єдиного податку»⁵.

Електронну версію бланків податкових декларацій для платників єдиного податку – фізичних осіб та платників єдиного податку третьої групи (юридичних осіб) ви знайдете за електронною адресою – <http://zakon5.rada.gov.ua>.

7. Порядок нарахування та сплати єдиного соціального внеску

В Українському законодавстві єдиний соціальний внесок (повна назва - *єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*) визначається як «консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою

⁵ Наказ Міністерства фінансів України від 19.06.2015 р. №578 «Про затвердження форм податкових декларацій платника єдиного податку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>

забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування». Тобто завдяки таким внескам функціонує накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) не входить до системи оподаткування. Кошти, що надходять від сплати ЄСВ, зараховуються виключно в Пенсійний фонд та фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування, і використовуються лише за цільовим призначенням.

Правові та організаційні засади забезпечення збору та обліку єдиного соціального внеску, його розмір, порядок нарахування та сплати визначаються Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 08.06.2010 року з численними змінами і доповненнями. Останні зміни в цей закон внесені Кабінетом Міністрів України в грудні 2016 року (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 1774-VIII від 06.12.2016)⁶, які набрали чинності з 1 січня 2017 року. Органом виконавчої влади, який здійснює адміністрування єдиного соціального внеску є Пенсійний фонд України.

Платниками ЄСВ є роботодавці: підприємства, установи і організації, які використовують працю фізичних осіб на умовах трудового договору; фізичні особи-підприємці, які залучають найманих працівників; фізичні особи, які забезпечують себе роботою самостійно; особи, які проводять незалежну професійну діяльність (наукову, літературну, артистичну, художню, медичну, освітню тощо). Платники ЄСВ мають бути зареєстровані у відповідному підрозділі Пенсійного фонду України з моменту здійснення ними державної реєстрації в якості юридичної або фізичної особи – підприємця.

Звільняються від сплати ЄСВ усі фізичні особи-підприємці, якщо вони є пенсіонерами за віком, або інвалідами й отримують пенсію чи соціальну допомогу. Вони можуть добровільно брати участь у системі державного соціального страхування.

Ставка єдиного соціального внеску – становить **22%** від бази нарахування. Для юридичних та фізичних осіб-підприємців, які використовують найману працю, базою для нарахування ЄСВ є нарахована кожному найманому працівнику заробітна плата, включаючи основну та додаткову зарплату, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, в тому числі в натуральній формі.

Фізичні особи-підприємці, які обрали спрощену систему оподаткування і здійснюють нарахування ЄСВ за себе, можуть **самостійно визначити суму внеску**. Однак законодавством встановлені мінімальні та максимальні величини бази для нарахування ЄСВ. **Нижня межа** – це мінімальна заробітна плата. Тобто **сума єдиного внеску не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску** (станом на 01 січня 2018 року 3723,00 грн. \times 0,22 = 819,06 грн.). **Верхня межа** бази нарахування встановлена законом на рівні **25 прожиткових мінімумів**. На 01 січня 2018 року прожитковий мінімум становить 1762,00 грн. Відповідно максимальна величина бази нарахування єдиного внеску дорівнює 44050 грн. (1762,00 \times 25). Тобто **максимальна сума єдиного внеску** становить на 01.01.2018 р. 9691 грн. (44050 \times 0,22). Навіть якщо сума місячного доходу фізичної особи-підприємця перевищує 25 прожиткових мінімумів, він все одно не буде сплачувати більше ніж 22% від максимальної бази нарахування, зобов'язаний сплатити 9691 грн. ЄСВ.

Фізичним особам – підприємцям першої групи платників єдиного податку законом надано право сплачувати **ЄСВ в розмірі 0,5 мінімального страхового внеску**. Станом на 01 січня 2018 року він становить 409,53 грн. (3723 \times 0,22 \times 0,5). Однак слід мати на увазі, що за таких умов до страхового стажу буде включена лише половина відповідного пері-

⁶ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>

оду здійснення підприємницької діяльності (за Законом стаж зараховується пропорційно до сплаченого єдиного внеску).

Якщо підприємець не отримав дохід в звітному році, або окремому місяці звітного року, він зобов'язаний сплатити ЄСВ в розмірі не меншому за мінімальний страховий внесок. **Обов'язку сплачувати ЄСВ не позбавляється і той підприємець, який не здійснював господарчу діяльність взагалі.** Він мусить або ліквідувати бізнес, або сплачувати ЄСВ в мінімальному розмірі.

Для осіб, які працюють в сільському господарстві, зайняті на сезонних роботах, виконують роботи за цивільно-правовими договорами, творчих працівників, та інших осіб, які отримують зарплату (дохід) за виконану роботу, строк виконання яких перевищує календарний місяць, ЄСВ нараховується на суму, що визначається шляхом ділення заробітної плати (доходу) виплаченої за результатами роботи, на кількість місяців, за які вона нарахована.

Термін сплати єдиного внеску: фізичні особи-підприємці, які обрали спрощену систему оподаткування зобов'язані сплачувати єдиний внесок, нарахований за календарний квартал, до 20 числа місяця, що настає за кварталом, за який сплачується ЄСВ. Наприклад ЄСВ, нарахований за перший квартал 2017 року, необхідно сплатити не пізніше 20 квітня 2017 року.

Період подачі звітності до органів доходів і зборів: для фізичних осіб-підприємців, які обрали спрощену систему оподаткування звітним періодом є календарний рік. У разі припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця її останнім звітним періодом є період з дня закінчення попереднього звітного періоду до дня державної реєстрації припинення підприємницької діяльності.

У разі несвоєчасної, або не в повному обсязі сплати єдиного внеску до платника застосовуються фінансові санкції.

Єдиний внесок підлягає сплаті незалежно від фінансового стану платника.

За наявності у платника єдиного внеску інших зобов'язань, окрім єдиного внеску, ЄСВ є першочерговим платежем, має пріоритет перед усіма іншими зобов'язаннями, крім зобов'язань з виплати заробітної плати (доходу).

Закон передбачає **добровільну сплату єдиного соціального внеску.** Добровільними платниками можуть бути члени фермерського господарства, особистого сільського господарства; особи, які досягли 16-ти річного віку, але не перебувають у трудових відносинах із роботодавцями, та не є самостійно зайнятими фізичними особами-підприємцями, громадяни України, які працюють або постійно проживають за межами України, іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають або працюють в Україні. Така добровільна участь у формуванні державного фонду соціального страхування дає можливість набути страхового стажу для отримання в майбутньому пенсії за віком за рахунок коштів Державного Пенсійного фонду України.

Особа, яка вирішує добровільно робити соціальний внесок має подати відповідну заяву до органу доходів і зборів за місцем проживання. З особою, яка подала заяву про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, органом доходів і зборів в строк не пізніше ніж 30 календарних днів з дня отримання заяви укладається договір. Зареєстровані особи мають робити соціальні внески протягом всього періоду дії договору, але не менше одного року.

Договором про добровільну участь може бути передбачена одноразова сплата особою єдиного внеску за попередні періоди, в яких особа не підлягала загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню (у тому числі за період з 1 січня 2004 року по 31 грудня 2010 року). При цьому сума сплаченого єдиного внеску за кожен місяць такого періоду не може бути меншою за мінімальний страховий внесок та більшою за суму єдиного внеску, обчисленого виходячи з максимальної величини бази нарахування єдиного внеску, встановлених на дату укладення договору.

ПРАКТИКУМ

В таблиці 1 представлений перелік та ставки податків та соціальних внесків, які має сплатити фізична особа-підприємець. Сума податку на доходи фізичних осіб – найманих працівників (ПДФО) в таблиці визначена, виходячи із нарахування мінімальної зарплати. При більшому рівні нарахованої зарплати, сума ПДФО буде відповідно збільшуватися.

Використовуючи дані, наведені в таблиці 1, проведіть розрахунок зобов'язань підприємця перед бюджетом та Пенсійним фондом для запропонованих умов.

Приклад 1.

Фізична особа-підприємець зареєстрований платником єдиного податку другої групи. Ставка єдиного податку за обраним видом діяльності – 18%. Кількість найманих працівників – 3 особи, яким за звітний місяць нарахована зарплата відповідно 6000,00 грн., 5500,00 грн. та 4000,00 грн.

Проведіть розрахунок місячної суми наступних податків та обов'язкових внесків:

1. Єдиного податку
2. Єдиного соціального внеску «за себе»
3. Єдиного соціального внеску за найманих працівників
4. Податку на доходи фізичних осіб, утримані із зарплати найманих працівників
5. Військового збору
6. Загальну суму податкових зобов'язань перед бюджетом

Приклад 2

Фізична особа-підприємець віднесена до третьої групи платників єдиного податку. При цьому він не є платником податку на додану вартість.

Валовий доход за звітний місяць становив 400000, 00 грн.

Єдиний соціальний внесок «за себе» підприємець сплачує на мінімально встановленому рівні.

Чисельність найманих працівників становила 5 осіб. Посадовий оклад кожного з них – 6000 грн.

Проведіть розрахунок місячної суми наступних податків та обов'язкових внесків:

1. Єдиного податку
2. Єдиного соціального внеску «за себе»
3. Єдиного соціального внеску за найманих працівників
4. Податку на доходи фізичних осіб, утримані із зарплати найманих працівників
5. Військового збору
6. Загальну суму податкових зобов'язань перед бюджетом

Таблиця 1

СТАВКИ ТА СУМИ ПОДАТКІВ ДЛЯ ФОП У 2018 РОЦІ

Вид податку	Ставка податку	Сума, грн.
Мінімальна зарплата станом на 01.01.2018		3723,00
Прожитковий мінімум для працездатних осіб		1762,00
ФОП – 1 групи		
ЄСВ «за себе»*	22% від <i>мінімальної зарплати</i>	819,06 (3723 × 22 ÷ 100)
Єдиний податок	Від 0 до 10% <i>прожиткового мінімуму для працездатних осіб</i>	176,20 (1762 × 10 ÷ 100)
Разом за ФОП за місяць	ЄСВ + ЄП	995,26

Вид податку	Ставка податку	Сума, грн.
ФОП – 2 група		
ЄСВ «за себе»	22% від мінімальної зарплати	819,06
Єдиний податок	До 20% від <i>мінімальної зарплати</i>	744,60 (3723 × 20 ÷ 100)
Разом за ФОП за місяць	ЄСВ + ЄП	1563,66
ФОП – 3 група		
ЄСВ «за себе»	22% від мінімальної зарплати	819,06
Єдиний податок	5% (3% + ПДВ) від доходу	X
Разом за ФОП за місяць	ЄСВ + ЄП	819,06 + X
ФОП на загальній системі оподаткування		
Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО)	18% від чистого прибутку (Доходи мінус витрати)	X
Військовий збір	1,5% від чистого прибутку	Y
Єдиний соціальний внесок «за себе»	22% від чистого прибутку, але не менше 22% від мінімальної зарплати	Не менше 819,06
Разом за ФОП за місяць		X + Y + 819,06
За найманих працівників **		
Нарахована зарплата одного працівника	Оклад = мін. Зарплаті	3723,00
Утримання із зарплати працівника		
ПДФО	18% від нарахованої зарплати	670,14
Військовий збір	1,5% від нарахованої зарплати	55,85
Всього утримування із зарплати робітника		725,99
Належить до видачі робітнику		2997,01
Податок, що сплачує ФОП за кожного найманого працівника		
Єдиний соціальний внесок	22% від нарахованої зарплати	Не менше 819,06
Загальна сума відрахувань до бюджету за кожного найманого працівника (725,99 + 819,06)		1545,05

* Підприємець першої групи має право сплачувати 0,5 мінімального страхового внеску. Проте до страхового стажу буде включена лише половина відповідного періоду.

* Розрахунок здійснено на прикладі нарахування робітнику мінімальної зарплати

Вірні відповіді до практикуму

Приклад 1.

1. 670,14
2. 819,06
3. 3410,00
4. 2790,00
5. 232,50
6. 7921,70

Приклад 2

1. 20000,00
2. 819,06
3. 6600,00
4. 5400,00
5. 450,00
6. 33269,06

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Податковий Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>
2. Наказ Міністерства фінансів України від 19.06.2015 р. № 579 «Про затвердження форм книги обліку доходів і книги обліку доходів і витрат та порядків їх ведення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Наказ Міністерства фінансів України від 19.06.2015 р. №578 «Про затвердження форм податкових декларацій платника єдиного податку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>
4. Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 08.06.2010 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 1774-VIII від 06.12.2016). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>